

# La traducció de *Lo garrèl*, de Loís Delluc, de Joan Sales<sup>1</sup>

Carles Castellanos

Manel Zabala

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain

carles.castellanos@uab.cat | manelzabala@hotmail.com



---

## Resum

Aquest article exposa, en primer lloc, les característiques lingüístiques i literàries del text occità, tot identificant la varietat dialectal de l'autor i situant l'autor i la seva obra en llur context. En una segona part, s'analitza la llengua catalana de la traducció, des del punt de vista lingüístic i estilístic, tot comentant el model de llengua del traductor. I es fa una crítica sistemàtica de diferents aspectes des d'un enfocament traductològic, és a dir, comparant diferents fragments del text original occità amb la versió catalana d'acord amb els criteris específics de la traducció.

**Paraules clau:** Joan Sales; Loís Delluc; dialectologia occitana; model de llengua català; estil lingüístic; traducció.

---

## Abstract

This article exposes the linguistic and literary characteristics of the Occitan text, identifying the dialectal variety of the author and placing the author and his work in their context. The paper also analyses Catalan language of the translation, from both linguistic and stylistic points of view, and comments the model of language of the translator. A systematic critique of different translational aspects is made, comparing different fragments of the Occitan source text with the Catalan version, in accordance with the specific translation criteria.

**Keywords:** Joan Sales; Loís Delluc; Occitan dialectology; Catalan language model; linguistical style; translation.

---

1. Aquest article s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC), 2009, SGR 1294, reconegut i finançat per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya, i en el projecte «La traducció en el sistema literari catalán; exilio, género e ideología (1939-2000)», amb el número de referència FFI2010-19851-C02-01, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

El 29 de novembre de 1937 Joan Sales escrivia al seu amic Màrius Torres:

aquests dies estic llegint precisament un llibre que vaig pispar a Moyuela del comisariat de la brigada (...). S'intitula *La legenda d'Esclarmonda* i el seu autor és un tal Valeri Bernard, «de l'Academia de Marselha, anciàn capolièr del felibrige, President d'Onor de la Societat d'Estudis Occitans» (...) El que m'hi interessa és la llengua en què està escrit (...) ¿Què hi pot haver del cert en aquesta *Renaissença* occitana de la qual es torna a parlar? N'hi ha que hi creuen, jo no sé gaire què pensar-ne. M'agradaria molt que la nostra pàtria abraçés, com diuen els occitanistes, des dels Alps fins al Cantàbric i des del Loira fins al Segura; en altre temps s'havia considerat que l'occità i el català eren dues varietats del mateix idioma i el cert és que no costa gens llegir en occità, fins i tot, com és el meu cas, sense haver-lo estudiat gaire. Potser catalans i occitans som una mena de raça indecisa, que mai no hem acabat de saber amb certesa què volíem.<sup>2</sup>

Joan Sales escrivia des del front d'Aragó, des d'un poble que es diu Santa Cruz de Nogueras; encara creia que la guerra podia guanyar-se, encara creia que una Catalunya independent hauria de ser possible, una Catalunya orientada a l'antiga corona d'Aragó.

Però a Barcelona —diu— ningú no pensa en aquestes coses; s'estimen més pensar en Occitània precisament perquè és impossible. Així no els obliga a cap esforç. És trist però és així. A Barcelona tothom es proposa una cosa espantosa i escabellada, qui l'Occitània, qui la col·lectivització dels barbers o l'emancipació de les prostitutes.<sup>3</sup>

Això deia Joan Sales als vint-i-cinc anys. Però la gent canvia. Vint-i-sis anys després, Joan Sales, l'editor Joan Sales, reobriria l'ambaixada inexistent d'aquell país inexistent. Occitània, el 1963, era una vella quimera oblidada de tothom. El 1963, commemorant el 750 aniversari de la batalla de Murèth publicava i traduïa *El garrèl*, de Loís Delluc; i el 1973 publicava *Catoia l'enfarinat*, de Joan Bodon, traducció d'Artur Quintana. Pel meu gust, *Catòia* és la millor novel·la occitana del segle XX.

Parlem de dialectes? La llengua occitana és diversa. Massa. Per ara, els dialectes occitans són 6: al sud i d'oest a est: gascó, llenguadocià, provençal; al nord: llemosí, alvernès, vivaroalpí. Potser algun dia direm «els dialectes occitans són 7». No crec que el *niçard* sigui un simple subdialecte provençal.

*Tibal lo garrèl* està escrit en llenguadocià. L'occità referencial, la llengua que Alibèrt, va descriure a la *Gramatica Occitana* de març de 1936 té com a base el llenguadocià, el dialecte central i més comprensible per a la intercomunicació de tots els parlars occitans.

Tal com han demostrat Eygün i Vesòla, els notaris d'Alvèrnia, els de la Val d'Aspa (gascons de muntanya, com els aranesos)... redactaven registres, disposicions

2. Sales, Joan. *Cartes a Màrius Torres*. 2a ed. Barcelona: Club Editor, 2007, p. 329.

3. *Ibidem*, p. 329-330.

testamentàries en una mena de llenguadocià. La famosa koiné trobadoresca existia encara al segle XVI. Quan al llarg dels segles XVI, XVII —XVIII fins i tot!—, l'occità serà expulsat de la vida administrativa, perdrà progressivament les seves formes pròpies, els formulismes, i fins i tot la grafia tradicional.

Històricament, les perifèries instruïdes d'Occitània s'havien comunicat en llenguadocià. Avui, les perifèries occitanòfones instruïdes d'Occitània tornem a comunicar-nos en llenguadocià, normalment. En els seus vuit anys de vida, l'infòc, l'informatiu en llengua occitana de Barcelona Televisió, ha recollit el testimoni d'intel·lectuals gascons, llenguadocians, llemosins, alpins, provençals, alvernesos... I tot sovint, responent la pregunta llenguadociana de l'entrevistador, han respost en el seu bon llenguadocià.

Hi ha perifèries que per raons històriques tenen una personalitat forta: Bearn, Vall d'Aran, són fidels a la llengua que parlen i tal com la parlen. Les edicions Reclams editen en bearnès. Les edicions Reclams editen tota mena de llibres en bearnès, de vegades amb èxit de públic. Com aquest Harry Potter bearnès llegit a tota Occitània. Ara bé, si un nen aranès no fa gens de bondat sa mare l'amenaça dient-li que anirà «ath lunfèrn», no diu «in-hern», i això és que fins que Napoleó no hi posà remei, l'església aranesa parlava als seus feligresos en gascó tolosà; un gascó que passa «a rasis del lengadocian».

Parlem de subdialectes? El llenguadocià, al seu torn, també és divers. Massa. Alibèrt en compta quinze, de subdialectes. Són, per ordre alfabètic: agenès, albigès, besierenc, brageiraguès, carcinòl, central, cevenol, donasanenc, foixenc, gavalदानès, montpellerenc, narbonès, orllaguès, roergat, tolosà.

Si haguéssim demanat a Delluc quin d'aquests era el seu llenguadocià, segurament haguera respost «sarladès», que no és cap d'aquests 15. Delluc se sentia perigordià. Va estudiar a Perigús, capital de l'Alt Perigord, al Perigord de parla llemosina, i va ensenyar al Sarladès, al Perigord Negre, de parla llenguadociana. Però no del llenguadocià de Tolosa, ni del de Montpeller... Alibèrt diu a la seva gramàtica que ha «negligit d'estudiar lo parlar ribeiragués e sarladés (...) per defugir d'èsser acusat de megalomania lengadociana», però el situa en el llenguadocià; i amb bon criteri, encara que hi ha qui defensa que el sarladès és un llemosí sense palatalització (en casos com *vacha* per *vaca*), que no vocalitza la *l* final (en un cas com *nadau* per *nadal*), etc.

Els de Sarlat anomenen «perigòrds» als seus coterranis del nord; els llemosins diuen «niòrla» als seus coterranis del sud, perquè els fa gràcia el seu parlar. «Niòrla» vol dir broma.

*El garrell* està escrit en aquest parlar sarladès. En honor de Joan Sales, he de dir que el primer estudi a fons i seriós sobre el sarladès, el parlar de Sarlat i voltants, no apareix fins als anys 90. Serà el «Parli occitan-sarladés», adaptació del famós «Parli occitan» de Joan Rigosta.

Parlem de la grafia? Alibèrt, en parlar de grafia i fonètica diu: «la lenga d'òc moderna presenta tres sistèmas de grafia: aquell de Mistral, codificat dins Lou Tresor dóu Felibrige, aquell qu'an emplegat Perbòsc e Estiu dons lors òbras, e, per fin, aquell de l'Institut d'Estudis Catalans, de Barcelona, expausat dins lo «Diccionari Ortogràfic» de Pompeu Fabra». La grafia d'Alibèrt, evolució de la gràfia de Perbòsc,

és una conciliació amb la grafia de Fabra, adaptant-la a la llengua occitana. Canviant això sí els dígrafs *ll* per *lh*; *ny* per *nh*, *ix* per *is*, *tx* per *ch*, i *ig* per *g*.<sup>4</sup>

Més del 90% de la intel·lectualitat occitanòfona escriu en la grafia de l'Institut d'Estudis Occitans, la de Loïs Alibèrt. Però encara avui hi ha qui escriu en la mal anomenada grafia de Mistral —s'hauria de dir «de Romanilha»— sobretot a Provença; encara avui, a les valls occitanes d'Itàlia, hi ha algun poetastre que escriu en grafia del Po, molt apropiada per al piemontès —la pega és que a les «valadas» no es parla piemontès. A Alvèrnia hi ha Pierre Bonnaud, que escriu en la grafia de Pierre Bonnaud.

I hi ha Carles Molin, escriptor tremendament popular, pare de «Catinon e Jacotin». Molin hauria volgut escriure en la grafia de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO), però que va haver de plegar-se a les exigències dels seus milers i milers de lectors no instruïts en la llengua pròpia. Quan la *Dépêche du Midi* li va dir que tornés a la grafia de tota la vida va optar per triar una forma pròpia: bàsicament, consonantisme de l'IEO, vocalisme de Mistral.

El lector de la darrera edició occitana de *Tibal lo garrèl*, la de l'any 2008, es trobarà una novel·la juvenil en llengua occitana escrita, com és normal, en grafia de l'IEO, l'opció lingüística de l'editor. Sembla que els corrents arriben sempre tard al Llemosí. El felibritge va arribar al Llemosí per obra de Mossèn Josèp Ros, nascut a Tula en 1834, mort a Tula en 1905. Al Llemosí va arribar el felibritge, però no la grafia del felibritge provençal. Ros va ser un capolièr (en el seu cas, chaptal) que no es va plegar a la grafia de Mistral. La seva gramàtica Llemosina, pensada per al Llemosí, pretén restablir i actualitzar la grafia que havien fet servir els trobadors, va tenir una gran importància també entre els felibres llenguadocians. No va arribar tan lluny com Antonin Perbòsc, però ja l'apuntava. Als anys 60, Delluc semblava més de la corda de Ros que no pas d'Alibèrt. Creia en una llengua d'oc restablerta, però no necessàriament alibertina.

I deixant un moment de banda la llengua, Delluc era un bon autor. No surt a la *Història de la Literatura Occitana*, em diran. No, no hi és. Lafont i Anatòli no el van tenir en compte, potser és perquè Delluc era un «simple» autor de novel·la juvenil, generalment en francès. El títol original de l'edició completa en llengua occitana d'*El garrell és Tibal lo garrèl. Raconte del temps dels igonauds escrich per los joi nes del país d'Òc*. És una novel·la d'acció prou bona, i prou coneguda allà dalt.

Avui dia la feina de l'occitanòfil és molt més fàcil. Hi ha un fum de diccionaris, gramàtiques, lèxics diversos, hi ha mètodes amb àudio... Hi ha un traductor automàtic que tradueix llenguadocià i aranès al català d'una manera prou correcta; i els autors moderns escriuen en una llengua cada cop més comuna, o si més no, menys local. Els autors d'Occitània volen ser escoltats, vistos, llegits en un àrea de 190.000 km<sup>2</sup>. Quantes facilitats! Quin gust de poder traduir un autor sense haver d'informar-me on viu, on és nat! ¿Com s'ho va fer Joan Sales? El *Diccionari occità-francès* d'Alibèrt no va publicar-se fins l'any 1966. I dubto que hagués acce-

4. «en nos contentant de ne rebufar las grafias especificament catalanas ... que remplaçam per ...». Alibèrt, Loïs. *Gramatica occitana segón los parlars lengadocians*. 2a ed. Montpeller: Centre d'Estudis Occitans, 1976, p. 7.

dit als tres únics diccionaris, a banda de la *Gramàtica* d'Alibert, que li podrien haver estat realment útils: el *Diccionari de Baix Llemosí* dels voltants de Tula, de Beronie, de 1822; el lèxic del llemosí a partir de les obres de Joseph Roux, de Laborder, de 1895; o el diccionari perigordí, de Daniel, de 1914.

Joan Sales és el sir Edmond Hillary dels occitanòfils catalans. Ens va mostrar la muntanya i ens va obrir la guia.

A l'hora d'abordar el text d'aquesta traducció de Joan Sales, la primera observació que cal fer és entorn de l'interès del traductor mateix en el moment d'emprendre aquesta tasca. En una coneguda lletra a Bernard Lesfargues li confessa que havent-ne llegit la versió francesa «és una novel·la molt bella, bonica (un très beau roman) que es llegeix amb un gran plaer (avec un plaisir très vif)». Remarca la descripció que fa «de la vida de la gent humil en un racó de la terra d'Oc en un temps de guerres de religió».

Referint-se a la lectura posterior que fa del text occità, manifesta haver-lo entès molt bé fins el punt que de vegades li semblava que llegia en català, «un català una mica estrany», comenta, «però per això mateix, més fascinant». En valora l'estil precís i clar que segons Sales el converteix en un veritable «poema en prosa».

Podem estar d'acord o no amb aquesta valoració de Sales però el que volem remarcar aquí és l'interès que ell manifesta per l'obra en el moment de proposar-ne la traducció. Es tracta d'un interès que és alhora literari i cultural, envers l'obra i envers la cultura i la llengua occitanes.

Joan Sales mostra, a l'extens epíleg<sup>5</sup> d'aquesta traducció (d'una trentena de planes), el seu coneixement de la realitat occitana, a més d'una forta simpatia envers aquesta llengua i cultura «bessones» —tal com ha dit Joan Coromines a l'hora de referir-s'hi. Sales es decideix a publicar el llibre amb motiu de la commemoració dels 750 anys de la batalla de Muret i relaciona aquell esdeveniment advers contra Occitània amb l'altra persecució del segle XVI, la que tingué lloc contra el hugonots (en molt bona part, occitans) que es veieren obligats a fugir a Catalunya. El traductor és coneixedor d'aquesta immigració per l'estudi aprofundit del fenomen que ell mateix en va fer a la serra de Prades i concretament al seu poble, Vallclara.<sup>6</sup>

Opina sobre les orientacions del moviment occitanista tot criticant el felibrisme sorgit de Mistral i lloant les noves posicions estratègiques de l'Assemblea occitanista de 1962 com una esperança de reorientació i de revitalització. Mostra una solidesa important en les formulacions sociolingüístiques a l'hora d'analitzar la realitat occitana. Finalment, emmarca l'obra i la traducció en el seu context sociolingüístic. Especula entorn dels condicionaments de la producció literària en occità i en la tendència, com és el cas, a situar l'obra en un passat en el qual la presència de la llengua era més sòlida que en el moment present.

5. Sales, Joan (1963). «Pròleg del traductor català». A: Delluc, Loïs. *El garrell*. Barcelona: Club Editor.

6. Sales cita concretament el *Llibre de la Cort dels Magnífics Batlles de Vallclara*, com a font d'informació.

A l'hora de centrar l'obra, aprofundeix en el context de persecució religiosa, en el fenomen de la bruixeria tot assenyalant la proximitat de l'entorn de l'obra amb la serra de Prades d'on ell mateix és originari.

Sales assenjala que *El Garrell* és «una obra d'art» i sobretot que «no és una novel·la estrangera», per la proximitat entre la realitat occitana i la catalana que ha recordat al llarg de tota la seva exposició. És «un poema rural en prosa» assegura; s'ha de llegir tenint en compte l'entorn rural i, si pot ser, envoltat d'un entorn rural.

Pel que fa a detalls de traducció, Sales no és gaire explícit. Comenta tan sols que s'ha volgut acostar, tant com fos possible, a l'original occità i justifica així la traducció del títol «garrell» acostant-se a la literalitat del mot occità i no pas al seu significat més precís d'aquest mot que és el de «coix». I explica, en un comentari, els criteris que ha seguit per a la traducció dels topònims sense una forma establerta tradicional catalana, justificant-ne l'adaptació gràfica (canvi dels dígrafs — nh per ny i lh per ll; i canviant també els plurals femenins en «-as» per la terminació catalana «-es») i ho fa amb l'argumentació següent: si els topònims occitans tenen una certa variació dialectal, no hi hauria d'haver cap raó perquè no hi hagués d'haver una forma catalana «igualmente legítima».

En l'anàlisi d'aquesta traducció ens referirem, en primer lloc, a la llengua del text produït per Joan Sales i, en segon lloc, abordarem la traducció en tant que sistema d'equivalències.

De manera general, la llengua de la traducció de Joan Sales és elaborada, i cal valorar-la d'una manera especialment positiva, com a treball acurat i important d'elaboració lingüística, sobretot tenint en compte el moment en què fou compost el text. Convé recordar que, als anys 50 del segle passat, l'elaboració de la llengua catalana es trobava en una situació difícil, a causa de la seva difusió escassa. En ple franquisme els coneixements de la pròpia llengua entre els catalans eren força limitats socialment. En aquesta situació Sales escriu en una llengua que és alhora planera, rica i genuïna.

Aquestes característiques són detectables fàcilment en qualsevol passatge on podem trobar l'ús precís de mots com *descompartir*, *acananar*, *sorge*, *saig*, *quimera*, *enquimerar-se*, *signar* (per assenyalat), *manxiula* (com a remei), *un aguait* (com a nom del lloc d'observació); i de rastelleres quasi-sinònims com *taüls*, *truans*, *trinxeraires* i *bordegassos*, etc. i de construccions *com no deixar de petja (algú)*, entre d'altres.

A part de la correcció i de la genuïnitat del text cal assenyalat que crea un cert nombre de recursos estilístics. Remarquem, per exemple, l'ús de *gànguil* com a adjectiu quan descriu una persona com a *gànguil*, *alt i magre*, els termes compostos *pedrís cavalgador* i *garrot del braç (uns ciris ... com el garrot del braç)*, o les expressions referides a la ingesta abundant de vi per mitjà d'un compost de creació pròpia com ho és *empassapatricons* i servint-se d'hipèrboles del tipus de *mamar-se un bocoi de ranci*.

Pel que fa al model de llengua, cal esmentar un cert allunyament de l'estàndard, si més no examinat amb ulls actuals. Aquest allunyament és comprensible pel moment en què es va fer la traducció, un moment en què l'estil usual de la llengua catalana literària patia un cert encarcament a causa de la seva escassa difu-

sió social i també per l'interès que té Joan Sales de fer arribar la literatura a un públic ampli. No feia així un ús gaire estricte d'una normativa poc reconeguda pel lector comú. Mots com *cego*, *dispostos*, *modos*, *monyeca* (per canell) o expressions com *mai dels mais*, l'ús amb valor de futur de la locució *anar a*, o d'altres usos amb un significat discutible com el del verb *seguir* per *continuar*, o de *cuidar* per *tenir cura*, s'expliquen segurament per les raons sociolingüístiques que hem comentat. Sorprenen igualment l'ús en algun cas del verb *persignar-se*, quan en d'altres llocs utilitza la forma genuïna *senyar-se*. I és especialment remarcable, pel que fa al model de llengua, la reducció sistemàtica de la preposició *per a* a *per* fins i tot en els casos en què hi pot haver perill d'ambigüitat<sup>7</sup>. Tampoc no s'explicaria avui l'escriptura del verb *entornar-se'n* (en lloc de *tornar-se'n*) o l'ús impropï de *manllevar* amb el significat de *prestar*.<sup>8</sup>

No deixa de ser sorprenent tanmateix que, afirmant el traductor que vol acostar-se a les formes lingüístiques de l'occità, prefereixi l'ús del verb *buscar* en lloc de *cercar*,<sup>9</sup> de «*vas* en lloc de *got*, de *manta* en lloc de *flassada*, de la locució *aquesta nit* en lloc de l'adverbi simple *anit* o de *quedar* en lloc de *restar*. I, des d'un punt de vista més general, sobta igualment l'ús masculí de tots els noms de rius quan és sabut que el femení no és estrany en les denominacions catalanes (la Tordera, la Tet etc.). Així trobem masculinitzats en aquesta traducció el Dordonya, el Loira, el Sena... afectacions masculines poc justificades, a la nostra manera de veure.

Des de la nostra perspectiva ens permetem aquestes anàlisis crítiques conscients que la percepció del públic català de l'època actual no és la mateixa que la que existia als anys cinquanta del segle passat. Ja hem assenyalat que malgrat aquestes limitacions explicables pel context de l'època, el traductor se serveix en general d'un llenguatge genuí que és, a més, força marcat per la varietat de la seva terra natal (la Serra de Prades i encontorns) com és el cas del verb *plegar* (amb el sentit d'aplegar o collir), de *doble* (amb el sentit de gruixut), d'*ascla* (com a designació d'una estella grossa), de *jaios* (amb el sentit de vells, avis), etc.

Convé valorar també, com un element addicional, les notes incloses al llarg del text que ajuden a entendre aquells aspectes o passatges que un lector català no especialment coneixedor de la realitat actual i històrica occitanes podria tenir dificultats per a copsar d'una manera suficient. Les explicacions contingudes en aquestes notes demostren un coneixement aprofundit de la realitat occitana, una informació que l'epíleg (al qual ens hem referit abans) ajuda a completar.<sup>10</sup>

7. Com quan, referint-se als forats d'un vestit rústec, assenyalava ambigüament «dos de més petits»... «pels braços» (en lloc de «per als braços»).

8. És, en canvi, un exemple d'estil planer menys discutible l'ús d'una construcció de relatiu de la llengua col·loquial del tipus de «una vella que els cabells blancs li queien a la cara».

9. Aquest criteri hauria hagut de portar a l'ús del verb *cercar* ben viu a Catalunya Nord i a Mallorca i Menorca i ben conegut del llenguatge literari d'arreu del territori.

10. Cal fer una observació, però, en el cas d'explicar l'expressió «*en terra de gavatxos*» que Sales situa com a apropiada per a referir-se a les terres francòfones, quan el sentit corrent i històric que té el mot *gavatx* en occità (i en català) no és aquest. El *gavatx* en occità (i en els parlars catalans veïns) és originàriament algú que parla el provençal de muntanya i, més extensament, és algú que parla (i es comporta) com una persona de muntanya. A Catalunya Nord el mot *gavatx* és utilitzat simplement per a referir-se a qualsevol occità en interpel·lacions de caire despectiu.

Pel que fa a la traducció, en tant que sistema d'equivalències, és difícil de portar a terme una anàlisi a fons, a partir d'una comparació sistemàtica, perquè és sabut que la traducció que s'ha publicat de l'obra de Delluc és el resultat d'un text occità ampliat que és intrometible. Hem hagut, doncs, d'estudiar la traducció a partir de dos textos que són diferents. De tota manera, hi ha una part important de correspondències possibles que han permès una anàlisi comparativa prou significativa.

De manera general cal afirmar que una anàlisi global de la traducció ens mostra, com a valoració de conjunt, un bon ofici remarcable. Sales sap descriure amb vivor les situacions i utilitza amb eficàcia el llenguatge. Aquest fet és primordial. Fins i tot en aquells casos en què podria semblar que tradueix malament des d'un punt de vista estrictament lingüístic, com quan el capità Vivans profereix un «—què fots aquí—» traduint l'expressió occitana «qué fas aquí?», si examinem el context i el caràcter del personatge que fa la interpel·lació, podrem concloure que la traducció establerta és prou encertada.

Tal com hem assenyalat en parlar de la llengua de la traducció, Sales utilitza amb precisió el lèxic genuí català com quan tradueix en contextos diferents per *saigs* o *sorges* el mot occità *soldards*, o quan escriu *perbocar* per a traduir l'occità *degorjonar* (regurgitar) o se serveix del mot *rost* per a traduir el terme compost *còsta rasta*.

Si volem entrar en el detall i volem primfilar des del punt de vista de la precisió de la traducció, podem trobar un cert nombre de qüestions a remarcar. Per exemple, algunes locucions expressives han estat traslladades amb poca precisió, com les exclamacions afirmatives del tipus de *òc-plan* traduïda per *pla que sí*<sup>11</sup> que equivaldria en un català general a *i tant que sí*. La traducció d'alguns termes no és del tot precisa, com la traducció del mot *rufe* (rústec) pel català *ferreny*, o com el fet de no suprimir l'article en els vocatius, com en el cas de l'expressió *Ei, el ferre; ei!* traduint *Hò, lo talhandièr*.<sup>12</sup> Seria possible discutir també la traducció del mot occità *borg* traslladat al català simplement com a *burg*, un mot caigut en desús en el català modern i amb un significat força més restringit que el de l'occità, en català medieval. En molts casos una traducció més apropiada hauria estat el mot *vila* o també *poble*. En algun altre cas podem observar un ús abusiu del mot *solet* en lloc de sol, a causa d'un calc de l'ús occità.<sup>13</sup> Només en dos casos concrets es pot parlar d'errors o de lapsus evidents com quan tradueix *berca* per *bretxa* (en una nota on s'explica el sentit del motiu *Bercadent* aplicat a un personatge), calcant en aquest cas la traducció francesa en lloc d'escriure l'equivalent català *osca* (i derivats com *oscar* o *escrostonar*). La traducció del mot *teufel* (aplicat a uns soldats alemanys)

11. L'ús de *pla* en català nord-oriental (a l'Empordà, per exemple) no té exactament el significat atribuït per la traducció de Sales.
12. Primfilant-primfilant, si ens volguéssim acostar a l'original occità, hauria estat, d'altra banda, possible d'utilitzar, en aquest cas, la interjecció dialectal «oh!» utilitzada en expressions de vocatiu per alguns dialectes catalans.
13. L'acostament a l'occità que preconitza Sales no es veu, al contrari, en el cas de l'ús dels possessius quan no se serveix de la forma sense article davant dels noms familiars (en l'expressió *mon pare*, per exemple) com es fa normalment en occità i en la parla catalana tradicional.



per «teufel o rodrigues» (sic) sembla més aviat un lapsus d'edició, on es reproduïx una anotació imprecisa, que no pas una veritable traducció.

Tot plegat es tracta d'elements que no es perceben fàcilment en una lectura espontània del text, una novel·la que es llegeix amb facilitat i interès, i en la qual el lector català hi aprendrà tant la llengua catalana com diferents aspectes de la història, la cultura i la llengua occitanes. Sales ens aproxima a aquesta realitat d'una manera ben natural, ajudant a fer realitat el seu consell, segons el qual aquesta obra no ha de ser llegida com una novel·la estrangera.

Des del nostre punt de vista, de persones interessades en la llengua i la cultura occitanes, pensem que la figura de Joan Sales ha de ser vista avui com la d'un precursor, també en aquest camp del coneixement de la llengua i la cultura occitanes en llengua catalana. En aquest àmbit, Joan Sales fa mostres també d'una visió estratègica, partint de la consciència de la importància que ha de tenir, per a una societat catalana autocentrada, el coneixement de la llengua i la cultura occitanes, des de molts punts de vista. Cal considerar, per tant, molt seriosament el dens treball que hi ha darrere d'aquesta traducció com un esforç important en el camí de la revalorització de la llengua i la cultura occitanes al si de la societat catalana, un esforç que Sales va fer en solitari.

Només se'ns acut, per a posar fi a aquesta nostra valoració, recordar un cop més que és gràcies a obres i vides de personatges treballadors i il·lustres com Joan Sales, que se'ns fa evident la necessitat de continuar la seva tasca de difusió i divulgació de la llengua i la cultura occitanes, tan properes i tan desconegudes encara.